

**Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon
(IOM Eesti esindus)**

**PAGULASED JA EESTI MEEDIA
Juhendmaterjal ajakirjanikele**

2012

Väljaandja - Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni (IOM) Eesti esindus

Avaldamise aasta – 2012

Koostaja – Eesti Ajakirjanike Liit

Juhendmaterjal anti välja Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni projekti „*Avalikkuse teadlikkuse ja sallivuse tõstmine Eestis: Põgenikud, pagulased ja immigrandid*“ (PAREM) raames ning seda kaasrahastavad Euroopa Liit Euroopa Pagulasfondi kaudu ja Eesti Vabariigi Siseministeerium.

© 2012 Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon (IOM)

Kõik õigused kaitstud.

Ühtegi antud dokumendi osa ei tohi reprodutseerida ei elektrooniliselt, mehaaniliselt, koopiat tehes, salvestades ega muul moel ilma IOMi kirjaliku loata.

Lugupeetud Eesti ajakirjanikud!

Migratsiooni ega varjupaigaga seotud teemad ei leia Eesti meedias just tihti kajastamist. Võime küsida, miks üldse peaksid ajakirjanikud kirjutama varjupaigataotlejatest ja pagulastest ning miks just nüüd? Kuna hetkel on maailmas migrante liikvel rohkem kui kunagi varem, siis on oluline, et kõik sellega seotud küsimused leiaksid vastused – vastasel korral võib olukord põhjustada eelarvamusi ning väärarusaamu.

Levinud arvamuse kohaselt on Eestis piisavalt sotsiaalseid probleeme, mis hõlmavad enam inimesi, kui vaid need kuni 35 Illuka Varjupaigataotlejate Vastuvõtukeskuses. Sel moel mõeldes ei tohiks me siiski unustada, et Eesti ei ole maailmas üksi – demokraatlikul riigil on kohustused, Eesti kodanikud võiksid üles näidata solidaarsust erinevate üleilmsete probleemide suhtes. Selle taustal tõstatud küsimus - milline on Eesti meedia roll?

Kui tavakodanikud mõistavad põhjusi, miks inimesed oma kodumaalt on sunnitud põgenema ja Eestisse jõuavad, esineb ka vähem väärarvamusi ning meie ühiskond saab areneda sallivamaks ja avatumaks. Pagulased on samasugused inimesed nagu meie, neil on lootused ja unistused, neil puudub vaid tulevik oma kodumaal (olgu siis sõja või tagakiusamise tõttu). On oluline mõista, et kuigi ametlikult on pagulased immigrandid, on neil erivajadused ja Eesti kohustused nende suhtes ei ole võrreldavad näiteks majandusmigrantide suhtes olevatega. Pakkudes varjupaika, pakume neile sõna otseses mõttes ellujäämist, lootust ja tulevikku.

Ja ometi kiputakse marginaliseerunud grupe nagu pagulased mitte neutraalselt, vaid negatiivselt kajastama. Enimlevinud näideteks on rahvus- või etniliste gruppide stigmatiseerimine. Oma kodanike harimine, sh teadlikkuse tõstmine põgenike, varjupaigataotlejate ning pagulaste osas on esimene samm sallivuse tõstmiseks ühiskonnas.

Seega ei ole selle juhendmaterjali eesmärgiks õpetada, kuidas sotsiaalselt tundlikke teemasid õigesti kajastada, pigem juhtida tähelepanu pagulaste erilistele vajadustele. Siinkohal tahaksin tänada Eesti Ajakirjanike Liitu, kes koostöös Inimõiguste keskusega ja praktiseerivate ajakirjanikega konsulteerimise järel koostas selle juhendmaterjali. PAREM juhtkomitee liikmete, sh eriti UNHCRi, Sisekaitseakadeemia, Siseministeeriumi ning lisaks Eesti Pagulasabi esindajate kommetaarid on aidanud juhendmaterjali täiendada. Soovime head lugemist ning loodame, et juhend aitab kaasa Eesti ühiskonda suurema avatuse toomisele!

Hans Petter Bøe

IOM Eesti esinduse juht

Sisukord

1. Ajakirjandus ja avalik arvamus.....	5
2. Millest me räägime – terminid ja seadusaktid.....	6
3. Väljavõtted ajakirjanduseetika koodeksitest.....	10
4. Mõnda migratsioonist maailmas.....	10
5. Eesti migratsiooni- ja varjupaigapoliitika.....	11
6. Kuidas Eestis varjupaika taotletakse.....	14
7. Põgenikud, varjupaigataotlejad ja pagulased Eesti meedias - väike ülevaade 2011..	18
8. Praktilised soovitused - mida pagulastelt küsida ei tohiks ja miks?.....	20
- a) Võimalikud halvad tagajärjed	
- b) Lapsed meedias – saatjata alaealistega seotud temaatika kajastamine	
- c) Naispagulaste intervjuerimine	
9. Väljavõte Eesti isikuandmete kaitse seadusest.....	25
10. Meediakajastuse detailide tähtsus.....	25
- a) Sõnakasutus	
- b) Fotod	
11. Kasulikke linke.....	27

1. Ajakirjandus ja avalik arvamus

Rahvaste ränne on ajaloo mootor, ütleb Samuel Huntington „Tsivilisatsioonide kokkupõrkes“ – see tähendab edasiminekut, mitte ohtu ega kadu. Kuid inimesele on omane karta seda, mida ja keda ta ei tunne.

Demokraatlikes riikides, mille hulka me kuulume, oodatakse meedialt kolme olulise funktsiooni täitmist – avalikkuse teavitamist, võimude üle vajaliku avaliku kontrolli võimaldamist ja avaliku keskustelu tagamist. Ja kuigi teadlased ei ole seni lõpuni selgeks vaielnud, kas meedia kujundab avaliku arvamuse või vastupidi või ehk polegi neil omavahelist seost, siis ajakirjanikuna usun meedia mõjuvõimu ja sellest tulenevasse vastutusse. Ajakirjanikena peame julgema tõstatada tõsiseid teemasid, kui selleks on vajadus, mitte ootama, et kuskil plahvataks uudis. Samuti peame olema teadlikud, kuidas meie valikud mõjuvad. Millised sõnad ja pildid valime, kui tihti teemaga tegeleme, millest hoopis vähe või üldse mitte räägime, kes sõna saavad ja kes jäävad vaikima. Ja kuidas me millestki räägime – kas vaid pinnapealselt, päevauudisena ja statistika-põhiselt, skandaalimaigulisena ja kõmuliselt või pakume ka analüüsi, selgitame põhjusi ja tagamaid.

Kuigi ajakirjanikena ei pane me arvamusi ja veendumisi oma auditooriumi pähe, siis kallutada selles või teises suunas, kinnistada olemasolevaid müüte või neid murendada suudame küll. Teisalt, hooletu ja ebaprofessionaalne ajakirjanikutöö kahjustab alati, kuid kaitsetumad ja kergemini haavatavad inimesed saavad kannatada teistest enam. Faktide ja terminite õigsust ning allikate usaldusväärsuse kontrollimist ei saa millelegi ohvriks tuua, konteksti ei tohi unustada ega ignoreerida. See ei tähenda debati ja kiire reageerimise puudumist, pigem vastupidi. Ajakirjanike kohustuslikuks oskuseks on ka osavus loovida auditooriumi huvi tekitamise ja uudisväärtuse ning looga otseselt seotud inimeste huvide karide vahel, riivamata kumbagi.

Migratsiooni, just selle põhjuste ja tagajärgede ümber on Eesti meedias pigem vaikusessein. Selle põhjused on nii ajaloolised, pärit muu hulgas varasematest (im)migratsioonikogemusest, mille üle meil polnud kontrolli, kui ka kultuurilised. Eriti kauged ja teistsugused kultuurid ning piirkonnad on pigem ühetaoliselt mõistetamatud kui selged ja arusaadavad. Maailm on avanenud, kuid mitte veel piisavalt. Maailma avades ja teemasid tõstatades ei tohi me ajakirjanikena kunagi unustada, et inimene on kaitsetum, mistõttu meil ongi eetikareeglid ja põhimõtted, mis allpool välja toodud. Need ei ole niisama, üldised suunised, vaid järgimiseks.

Helle Tiikmaa

Eesti Ajakirjanike Liidu juhatuse aseesimees

2. Millest me räägime – termineid ja seadusi

- Ajude äravool – haritud ja talendikate (noorte) spetsialistide lahkumine paremaid elutingimusi pakkuvatesse riikidesse. Vastandiks ajude sissevool.
- Ajutise kaitse saaja – välismaalane, kes ei vasta pagulasseisundi konventsioonis märgitud pagulase mõistele, kuid kelle riiki lubamine on põhjendatud humaansetel kaalutlustel; Euroopa Liidu direktiiviga kehtestatud erandlik menetlus põgenike massilise sisserände korral, mida pole Eestis seni kordagi rakendatud
- Ebaseaduslikult riigis viibiv isik – isik, kellel puudub õigus (luba) riiki saabumiseks või riigis viibimiseks; sageli nimetatakse ka kõnekeelselt illegaalsiks, kuid korrektsem on kasutada terminit ebaseaduslikult riigis viibiv isik (kuna isik ise ei ole illegaal, tema staatus on).
- Emigrant – väljarändaja ehk inimene, kes läheb kodumaalt teise riiki elama
- Immigrant - sisserändaja, kes on kodumaalt lahkunud omal vabal tahtel tööle, õppima või mõnel muul isiklikul põhjusel
- Inimkaubandus – jõu või ähvarduste abil kontrollitud isiku riigist riiki toimetamine, üleandmine, majutamine või vastuvõtmine ekspluateerimise eesmärgil (ekspluateerimisena käsitletakse ka teise isiku prostitueerimisele sundimist või muul viisil seksuaalset ärakasutamist, sunniviisilist tööd või teenistust, orjuses või sedalaadi seisundis pidamist või elundi sunniviisilist eemaldamist)
- Inimõigused – igale inimesele sünnipäraselt kuuluvad õigused, mis põhinevad väärikusel ja mida peetakse võõrandamatuks, kuigi erijuhtudel piiratavateks. Jagunevad poliitilisteks ja kodanikuõigusteks (nt õigus elule, sõnavabadusele, eraelu puutumatusel), majanduslikeks, sotsiaalseteks ja kultuurilisteks (nt õigus haridusele, tervisele, tööle)
- Kodakondsuseta isik – inimene, kellel puudub ühegi riigi kodakondsus
- Kodanik – (mõne) konkreetse riigi kodakondsust omav inimene (ei pruugi olla elukohajärgne riik). Kodakondsus ei ole sama kui rahvus.
- Legaalne immigrant – seaduslikult ja kõigi dokumentidega teise riiki (ajutiselt) elama asunud välismaalane
- Majandusmigrant – oma elutingimuste parandamise eesmärgil teise riiki elama asunud välismaalane

- Migratsioon – inimese või inimeste rühma füüsiline liikumine ühelt alalt teisele, üle riigipiiride või riigi sees, vabatahtlikult või sunniviisiliselt
- Pagulane – välismaalane, kes on kodumaalt sunnitud lahkuma ja kellel on põhjendatud tagakiusamise hirm tema rassi, usutunnistuse, ühiskondliku positsiooni, rahvuse või poliitilise meelsuse tõttu ja kes on saanud teiselt riigilt kaitse Genfi pagulasseisundi konventsiooni alusel
- Perede taasühinemine – pagulasstaatuse saanud perekonnapea ülalpeetavatele omastele, ennekõike alaealistele lastele ja abikaasale, antakse võimalus samuti saada pagulase seisund; toimib nii korruga saabuva pere kui osade pereliikmete sihtriiki hilisema saabumise korral
- Põgenik - välismaalane, kes on pidanud lahkuma kodumaalt mingi erakorralise sündmuse tõttu (näiteks looduskatastroof, sõjaline konflikt jms)
- Päritoluriik - immigrandi kodumaa, migratsiooni algpunkt
- Rahvusvahelise kaitse saaja – välismaalane, kes on tunnustatud pagulaseks või täiendava kaitse saajaks ja kellele on antud teises riigis elamisluba
- Repatrieerimine – isiku kodumaale tagasisaatmine või pöördumine, sealhulgas ka näiteks sõjavangide ja –põgenike tagasisaatmine
- Rändekvoot – riigi poolt kehtestatud sisserännet piirav määrarv
- Saatjata alaealine (laps) – alla 18-aastased isikud väljaspool oma kodumaad eraldatuna vanematest või ametlikest hooldajatest/eestkostjatest
- Sunniviisiline migratsioon – a) sõja, konfliktide ja rahutuste või looduskatastroofide tagajärjel oma kodudest/kodumaalt lahkuma sunnitud isikute liikumine riikide sees või üle riigipiiride. Paljud sellised migrandid ei liigu kodukohast kaugemale, sest soovivad tagasi pöörduda b) poliitilistel, religioossetel, rassilistel või ühiskondliku positsiooni tõttu. Mõiste puudutab nii üksikisikuid kui masse.
- Siseriiklik migratsioon – a) riigisisene kolimine ühest elukohast teise töö, õppimise vms põhjustel b) konfliktide, rahutuste või looduskatastroofide ohu tõttu kodust lahkuma sunnitud, kuid riigipiiri mitte ületanud isikute liikumine
- Sihtriik – riik, kuhu migrant plaanib elama asuda
- Transiitriik – riik, mida migrant läbib sihtriiki jõudmiseks
- Tõmbe-tõuke faktorid – migratsiooni uurimise üks mudeleid, selgitamiseks migratsiooni põhjusi lähte- ja sihtriikide tingimuste kombinatsiooni kaudu. Tõukefaktoritena tuuakse välja rahvastiku juurdekasv, madal elatusstandard, majanduslike võimaluste

puudumine ja poliitiline surve ning tõmbefaktoritena tööjõupuudus, vaba maa olemasolu, head majanduslikud tingimused ja poliitilised vabadused. Enamasti jäävad selles mudelis kõrvale rännet mõjutavad sotsiaalsed, kultuurilised, ajaloolised ja psühholoogilised tegurid.

- Täiendava kaitse saaja – välismaalane, kes ei kvalifitseeru pagulasena, kuid kelle puhul on alust arvata, et kodumaale tagasisaatmisel satuks ta tõsisesse ohtu (näiteks surmanuhtluse kohaldamise, piinamise või inimväärikut alandava kohtlemise, sõja ohtu).
- Vabatahtlik migratsioon – toimub enamasti majanduslikel põhjustel, paremate elutingimuste otsimine, töö-, õppe ja perekondlikel põhjustel, harvem poliitilistel ja religioossetel põhjustel. Sisaldab pendelmigratsiooni ehk aeg-ajalt kodumaale tagasipöördumist. Samuti sisaldab hooajalist migratsiooni hooajatööde tegemiseks teistes riikides või oma riigi piirkondades. Mõiste puudutab nii üksikisikuid kui masse.
- Toetatud vabatahtlik tagasipöördumine – migrandi organiseeritud, turvaline ja inimväärikas tagasipöördumine kodumaale koos reintegratsiooni võimalusega
- Varjupaigataotleja (asüüli taotleja) – välismaalane, kes rahvusvahelise kaitse saamise eesmärgiga taotleb varjupaika riigis, mis ei ole tema kodumaa, kuid kelle suhtes otsust ei ole veel langetatud
- Vastuvõtukeskus – varjupaigataotluse esitanud isikute majutuspaik, kus on kohustus/võimalus elada/öobida kuni menetluse lõpuni (*Eestis Illuka Varjupaigataotlejate vastuvõtukeskus*)
- Välismaalane – Eesti Välismaalaste seaduse mõistes inimene, kes ei ole Eesti kodanik
- Väljasaatmine – a) kodumaale saatmine b) tagasisaatmine riiki, kust isik antud riiki sisenes
- ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Amet (UNCHR) – 1950. aasta 4. detsembril II Maailmasõja järel veel pagulastena elavate inimeste abistamiseks loodud organisatsioon, kellele on antud mandaat juhtida ja koordineerida üleilmselt rahvusvahelisi tegevusi põgenike ning pagulaste kaitsmisel ja probleemide lahendamisel. Peamiseks eesmärgiks põgenike inimõiguste ja heaolu kaitse. Ameti mandaat hõlmab ka riigita inimesi.
- Pagulasseisundi konventsioon - vastu võetud 1951. aastal, määratleb rahvusvahelised reeglid pagulasseisundi defineerimiseks ning varjupaiga andmist

puudutavad reeglid, mis tagavad kõigile põgenikele õiguse sellele, et nende avaldust vähemalt kaalutakse riigis, kus nad varjupaika taotlevad. Esialgne 1951. aasta konventsioon puudutas Euroopa sõjapõgenikke, 1967. aastal New Yorgi protokolliga laiienes selle kehtivus kogu maailmale. Konventsiooniga on ühinenud 147 riiki, sealhulgas Eesti 1997. aastal.

- Rahvusvaheline konventsioon rassilise diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta - jõustus 1969, määratleb inimeste võrdväärsuse ja õiguse inimõigustele vaatamata rassile, soole, keelele ja usutunnistusele. Eesti ühines 1991. aastal
- Konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta - jõustus 1981, määratleb õiguskaitsemehhanisme naiste õiguste rikkumise korral. Eesti ühines 1991. aastal
- Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikut alandava kohtlemise ja karistamise vastane konventsioon – vastu võetud 1984, jõustus 1987, määratleb muu kõrval ka isiku kodumaale tagasisaatmise või väljaandmise keelu piinamise ohu korral. Eesti ühines 1994. aastal
- Lapse õiguste konventsioon – vastu võetud 1989, määratleb õigused, mis kuuluvad igale kuni 18-aastasele lapsele ja noorele inimesele kogu maailmas, hoolimata välimusest, nahavärvist, soost, emakeelest, uskumustest ja arvamustest ning rahvusest. Muu hulgas on sätestatud, et kõik lapsed on samaväärsed ja neid puudutavate otsuste tegemisel peavad täiskasvanud lähtuma laste huvidest. Eesti ühines 1991. aastal
- Schengeni leping – Amsterdami lepingu Schengeni protokoll, sõlmitud 1985, kehtestab Euroopa Liidu välispiiride valvamise reeglid; ühinenud riigid väljastavad ühise viisa, ei kontrolli inimeste liikumist sisepiiridel ja omavad ühtlustatud eeskirju elamisloa taotlemiseks
- Dublini regulatsioon – aluseks Dublini konventsioon aastast 1990, EL nõukogu määrus nr 343/2003, mis sätestab, et põgenik võib esitada varjupaigataotluse vaid ühes, esimeses Euroopa Liidu riigis, kuhu ta saabub ja kehtestab miinimumnõuded varjupaigataotlejate vastuvõtmisele.
- Eurodac süsteem – andmebaas, mis aitab EL liikmesriikidel kindlaks teha varjupaigataotlejate isikut, juhul kui ta on varem taotlenud varjupaika mõnes EL riigis, ja välja selgitada EL välispiiril tabatud illegaalselt ühenduse territooriumile siseneda püüdvaid isikuid.

3. Väljavõtted ajakirjanduseetika koodeksitest

– neid punkte tasuks meenutada pagulaste teema kajastamisel.

Eesti ajakirjanduseetika koodeks:

1.4 Ajakirjanik vastutab oma sõnade ja loomingu eest. Ajakirjandusorganisatsioon kannab hoolt selle eest, et ei ilmuks ebatäpne, moonutatud või eksitav informatsioon.

1.5 Ajakirjandus ei tohi oma tegevusega kellelegi tekitada põhjendamatuid kannatusi, veendumata, et avalikkusel on tõesti vaja seda informatsiooni teada.

3.2. Ajakirjanik ei või kuritarvitada meediaga suhtlemisel kogenematuid inimesi. Enne vestlust selgitatakse räägitu võimalikke tagajärgi.

Rahvusvahelise Ajakirjanike Föderatsiooni (IFJ) deklaratsioon:

8. Ajakirjanik on teadlik meedia kaudu võimenduvast diskrimineerimisohust ja teeb kõik võimaliku, et mitte kaasa aidata taolisele diskrimineerimisele, mis võib põhineda rassil, sool, seksuaalsel orientatsioonil, keelel, usul, poliitilistel või teistel arvamustel, rahvusel või klassikuuluvusel.

4. Mõnda migratsioonist maailmas

Üleilmselt on migrantide arv enam kui kümne aasta jooksul ligi 100 miljoni inimese võrra kasvanud – 2000 aastal hindas ÜRO Majandus- ja Sotsiaalkomitee migrantide arvuks 150 miljonit, praeguseks 240 miljonit. Teisisõnu on tänapäeval iga 33 inimene migrant. 49% migrantidest on naised.¹

Riigiti erineb immigrantide arv suuresti. Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni (IOM) andmeil on vähenenud sisseränne näiteks USAsse, Ühendkuningriiki, Rootsi, Uus-Meremaale ja suurenenud Aasia ning Aafrika riikides.

---

¹ <http://www.iom.int/jahia/Jahia/about-migration/facts-and-figures/lang/en>

Kuigi üldiselt on migratsiooni üks peamisi põhjusi majanduslik, elutingimuste parandamine, siis on endiselt kõrge ka pagulaste arv - nende inimeste arv, kes on pidanud oma kodudest lahkuma sõja ja muu vägivalla tõttu. ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti (UNCHR) andmeil on maailmas pagulaste arv viimastel aastatel langenud, kuid 2011 aasta algul ulatus ikka veel üle 10 miljoni, neist üle poole Aasias ja nii 20 protsenti Aafrikas². Lisaks täiskasvanutele ajab lapsi pagulusse muude põhjuste kõrval ka mitmes riikides tavaks olev alaealiste sõjalistesse rühmitustesse sundimine ehk lapssõduriteks värbamine.

Vägivallalainete eest põgenenud, kuid oma riigi piiridesse jäänud siseriiklikult ümber asustatud isikuid (*internally displaced person – IDP*) ehk tavakeeles sisepagulasi oli Norra Põgenike Nõukogu Sisepaguluse Seire Keskuse andmeil 2011. aastal 26,4 miljonit. Kõige enam on selliseid sisepagulasi Kolumbias, Sudaanis, Iraagis, Kongo DVs ja Somaalias, kuid oma osa mängis ka Araabia kevade sündmused, mis kasvatas sisepagulaste arvu³. Väga kõrge on sisepagulaste seas laste hulk, ulatudes erinevatel andmetel 11-13 miljonini.

5. Eesti migratsiooni- ja varjupaigapoliitika

Igal riigil on suveräänne õigus oma immigratsioonipoliitikat kujundada. Iga riigi otsustada on, milliseid välismaalasi ja missugusel eesmärgil ta oma territooriumile lubab.

Eesti ei ole kõrgel kohal kui immigrantide sihtriik maailmas ega Euroopa Liidus. Ka on Eesti immigratsioonipoliitika taasiseseisvumisest peale olnud sisserände piiramist soosiv, konservatiivne. 1993. aastast⁴ peale on Eestis kehtinud sisserändajate piirarv, mis ei tohi ületada 0,1 % alalisest elanikkonnast. See on sisesiiklik otsus ega mõjuta rahvusvahelistest konvensionidest lähtuvat kohustust põgenikke vastu võtta.

Kuigi pagulased ja varjupaigataotlejad on osa migratsioonist, kehtivad neile erilised tingimused, mis on üleilmselt kehtestatud 1951. aastal vastuvõetud rahvusvaheliste reeglitega (vt **pagulasseisundi konventsioon**). Ennekõike tähendab see, et põgenikul on õigus taotleda varjupaika ja taotlust peab riik/riigiametid kaaluma.

Eesti pagulaspoliitikas võib eristada kolme perioodi:

1. 1997. aasta eelne periood – Eesti valitsuse hinnangul polnud riik võimeline pakkuma võimalikele varjupaigataotlejatele rahvusvaheliste seadustega ettenähtut, mistõttu

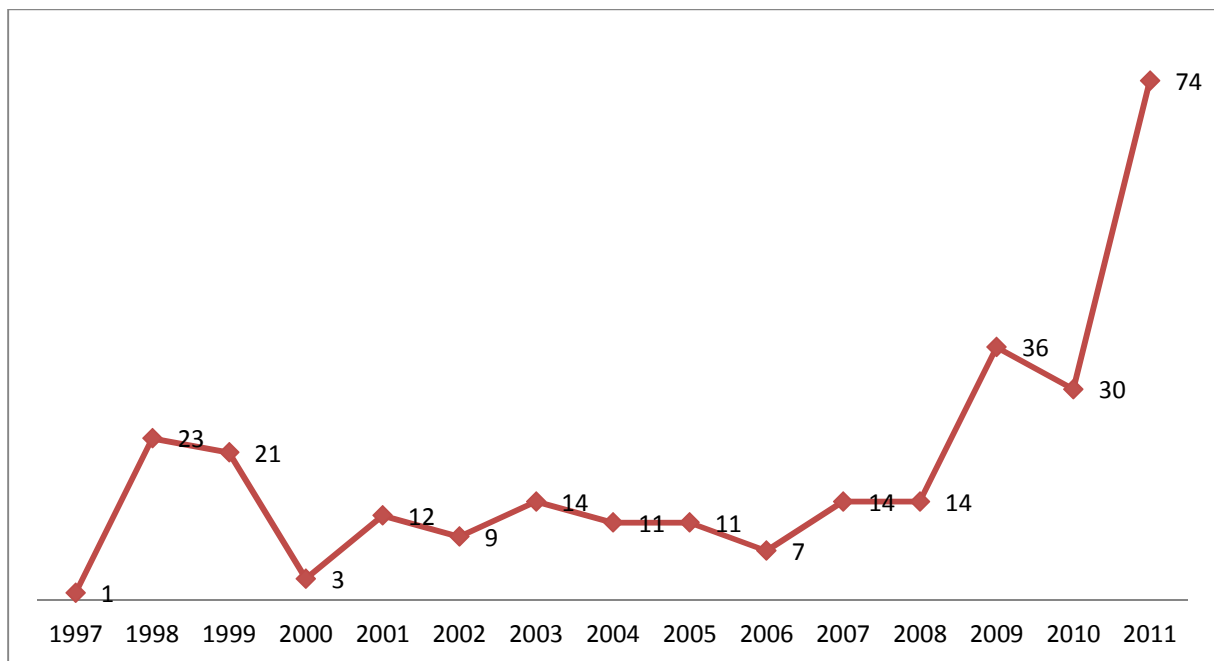
² <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c1d.html>

³ <http://www.internal-displacement.org/publications/global-overview-2011>

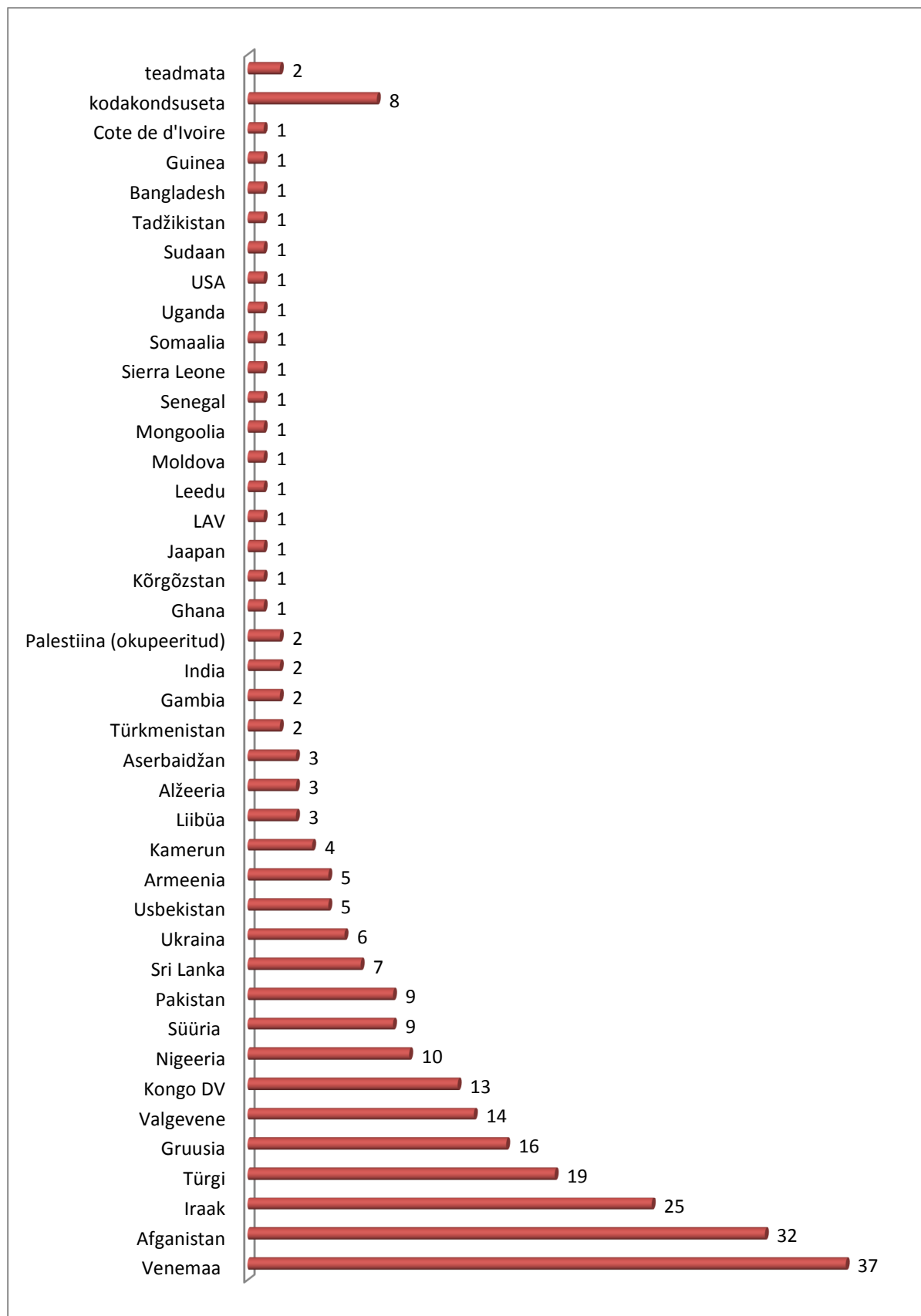
⁴ <https://www.riigiteataja.ee/akt/13331270>, kehtiv seadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/129122011059>

Eesti ei ühinenud veel pagulasseisundi konventsiooni ega protokolliga. Puudusid ka siseriiklikud seadused põgenike ja pagulaste kohtlemiseks. Väheseid saabujaid peeti kinnipidamiskohtades ja saadeti riigist välja.

- 1997-2004 periood – Varjupaigapoliitika ametlik algus koos pagulaste seaduse vastu võtmisega 18.02.1997 ja 1951. aasta ÜRO pagulasseisundi konventsiooni ning 31.jaanuari 1967.aasta pagulasseisundi protokolliga ühinemisega. 1999. aastast hakkas pagulaste/põgenike temaga tegelema Kodakondsus- ja Migratsiooni Amet. Esimesed ametlikud pagulased sai Eesti 2000. aastal.
- 2004-... Pärast liitumist Euroopa Liiduga 1.05.2004 võttis Eesti üle ka EL õigusakte ja ühines EURODAC ning Dublinet süsteemidega 2006. aastal. Pagulaste seaduse asendas välismaalastele rahvusvahelise kaitse andmise seadus, mis peamise muudatusena seostas Eesti seadusandluse ja EL Nõukogu direktiivid, aga kehtestas ka välismaalase ajutise kaitse regulatsiooni ning korrastas pagulasi ja varjupaigataotlejaid puudutavaid seadussätteid. 01.01.2010 loodi Politsei- ja Piirivalveamet, mille osaks on Kodakondsuse- ja Migratsiooni osakond.

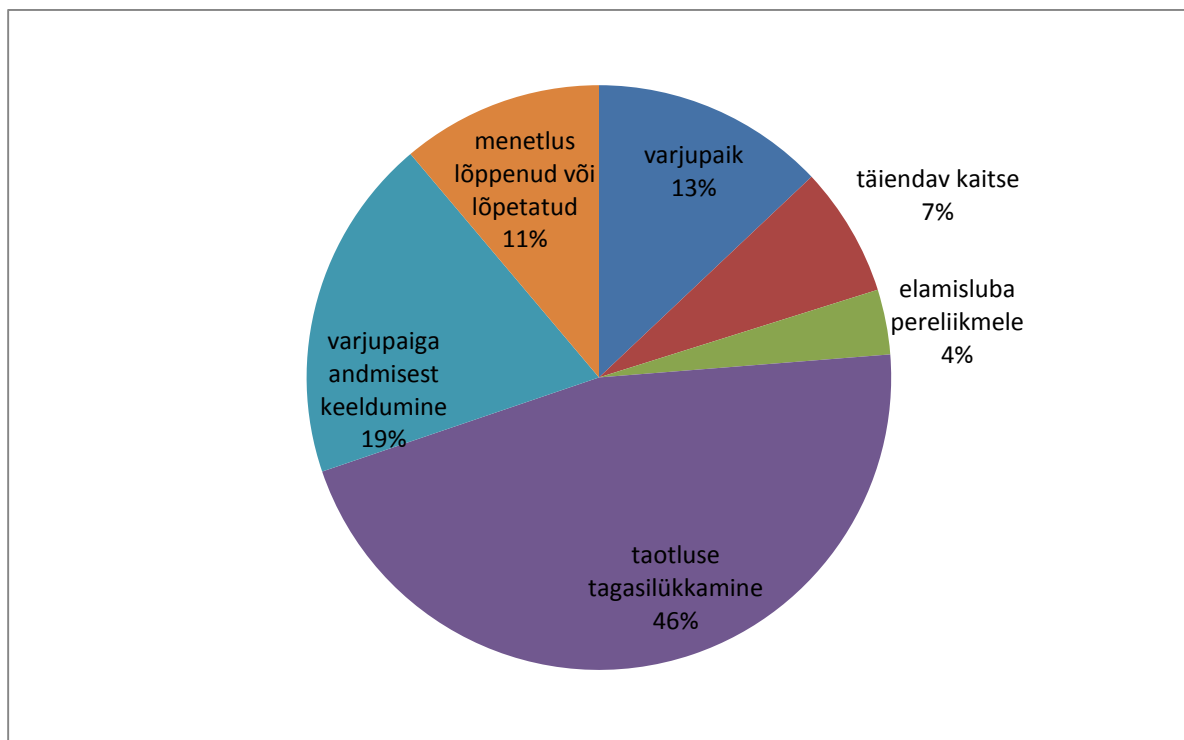
Graafik 1. Eestis varjupaigataotlejate arvu muutumine 1997-2011 (Allikas: PPA)

Graafik 2. Eestis varjupaiga taotlejate rahvuslik koosseis 1997-2012 aprill (Allikas PPA)

Pidevas muutumises on olnud ka Eestis varjupaiga saamise taotlusi esitanute arv, lähteriigid ja koosseis, kuid kokkuvõttes on tulijaid siiski alati olnud vähe (vt graafik 1) – Eesti ei ole populaarne ega tuntud sihtpunkt, pigem transiitriik Põhjamaadesse või Lääne-Euroopasse.

Pagulase või täiendava kaitse saamisest keeldumisi on aastate jooksul olnud enam kui staatuse andmist. Kokku on 1997-2011 aastail Eestist varjupaika taotlenud 280 inimest, pagulase või täiendava kaitse saanud 56 isikut (vt graafik 3). Kõige enam on aastate jooksul olnud varjupaigataotlejaid Vene Föderatsioonist, Afganistanist, Iraagist, Gruusiast ja Türgist (vt. graafik 2). 2011 aastal oli taotlusi kõige enam ehk 11 Kongo DV, 8 Afganistani ja 7 Armeenia kodanikelt (allikas PPA).

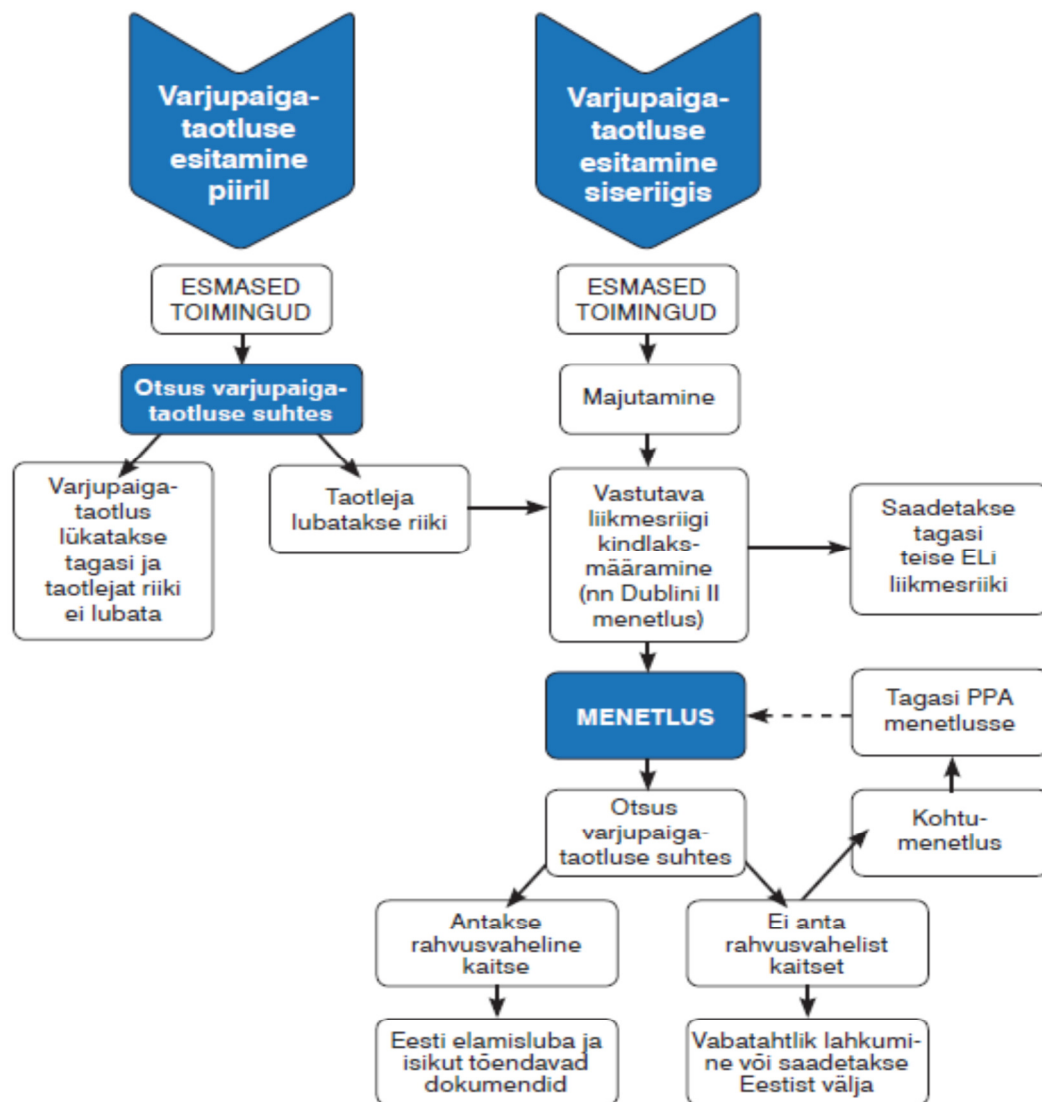
Graafik 3. Eesti varjupaiga otsuste jagunemine 1997-2012 (Allikas PPA)

6. Kuidas Eestis varjupaika taotletakse

Eesti varjupaigataotlejate vastuvõtusüsteem on kaheosaline – esitatud taotlustega tegeleb siseministeriumi alla kuuluv politsei- ja piirivalveamet, taotlejate majutamine menetluse ajal aga on sotsiaalministeriumi haldusalas. Varjupaigataotlust saab esitada vaid isiklikult.

Varjupaigataotluse esitamiseks on kaks võimalust⁵:

1. Piiril saab esitada varjupaigataotluse piirivalveametnikule ükskõik millises piiripunktis. Tavaliselt pole sellisel juhul välismaalasel kehtivat viisat, reisidokumente ega Eesti elamisluba.
2. Juba Eestisse sisenenud välismaalane saab varjupaiga taotlemise sooviga pöörduda Politsei- ja Piirivalveameti kodakondsus- ja migratsiooni osakonna staatuse määratlemise büroo rahvusvahelise kaitse talitusse.

Graafik 4. Taotluse menetlemise süsteem (Allikas PPA)

⁵ <http://www.politsei.ee/et/teenused/rahvusvaheline-kaitse/varjupaiga-taotlemine/>

Esmaste menetlustoimingute hulka kuuluvad isiku tuvastamine, fotografeerimine, sõrmejälgede võtmine, isiku ja tema asjade läbivaatamine, isikule tema õiguste ja kohustuste tutvustamine, varjupaigataotluse ankeedi vastuvõtmine ning süsteemi sisestamine ja varjupaigataotleja tunnistuse väljaandmine. Lisaks määratakse vajadusel taotleja vanus, saatjata alaealistele määratakse esindaja, korraldatakse tervisekontroll ja DNA proovi võtmine.

Sisuliste menetlustoimingute hulka kuuluvad taotleja päritoluriigi kohta teabe otsimine ja selle analüüsimine, intervjuud ning küsitlused, tõendite ning ütluste hindamine ja lõpuks otsuse langetamine ning selle kirjalik vormistamine. Menetlused ei ole avalikud.

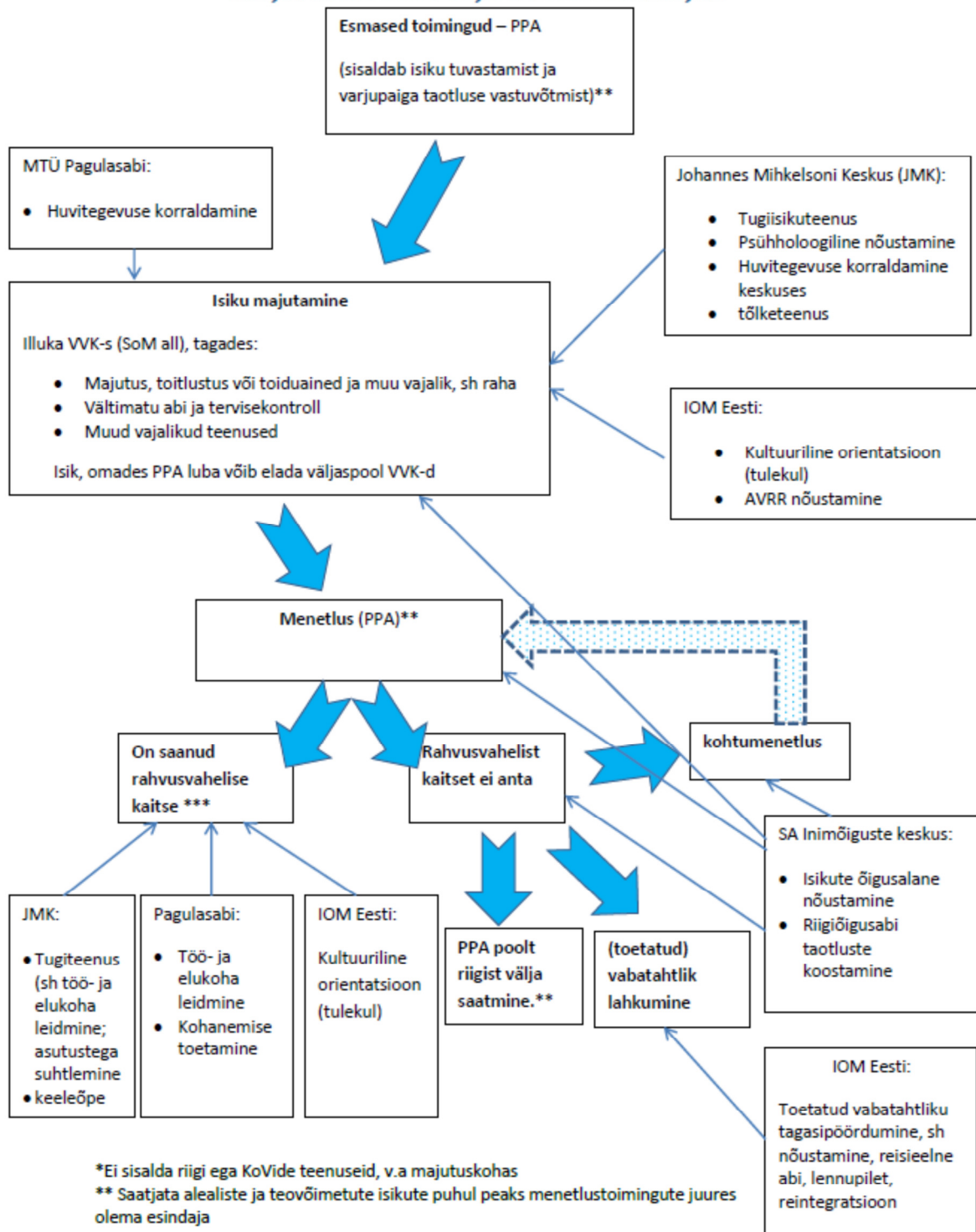
Pagulase ja rahvusvahelise kaitse saaja taotluse menetlemine kestab kuni 6 kuud, erandkorras kuni aasta. Elamisloa saab pagulane 3 aastaks ja seda saab pikendada veel 3 aastaks; täiendava kaitse saaja 1 aastaks pikendusvõimalusega veel aastaks; ajutise kaitse saaja samuti 1 aastaks koos pikendusvõimalusega 6 kuu kaupa kuni 3 aastat. Iga etapiga kaasneb ka uus menetlus.

Taotlejal on õigus saada teavet oma õigustest ja kohustustest talle mõistetavas keeles suuliselt ja/või kirjalikult, vajadusel saada tasuta tõlgi abi, vajadusel ohvriabiteenust, tasuta õigusabi, tasuta eluaset, arstiabi ja toiduraha 76.70 eurot kuus menetluse ajal, eesti keele õpet. Õigusabi hulka kuulub ka võimalus olla ühenduses ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ametiga, pöörduda kohtusse, omada esindajat, esitada omapoolseid fakte ja selgitusi, tutvuda oma andmetega EURODACis, taotlus tagasi võtta ja keeldumise korral esitada apellatsioon. Rahvusvahelise kaitse saanul on õigus ka perekonna taasühendamisele.

Taotleja kohuseks on lisaks Eesti põhiseaduse ja seaduste järgimisele kõigiti kaasa aidata menetlusprotsessile, sealhulgas anda selgitusi, esitada dokumente ja materjale, lubada end fotografeerida, sõrmejälgi võtta, isiklike asju läbi vaadata, teostada tervisekontrolli, ilmuda menetlustoimingutele. Taotluse menetlemise ajal elavad varjupaika soovivad isikud Illuka Varjupaigataotlejate Vastuvõtukeskuses või mõnes teises kohas, kuhu asumiseks on neile luba antud.

VARJUPAIGASÜSTEEM JA TEENUSEPAKKUJAD*

Graafik 5. Eesti varjupaigasüsteem ja –teenusepakkujad (Allikas IOM)

Salaja Eestisse tulnud ja tabatud sisserrändajad, kes ei ole varjupaika palunud, paigutatakse Harkus asuvasse väljasaatmiskeskusesse, mis loodi 2003. aastal kui seadusemuudatus keelustas ebaseaduslike sisserrändajate ja karistust kandvate isikute koos kinnipidamise. Harku keskus ei ole vangla, kuid sinna paigutatu sealt omapäi lahkuda ei tohi. Keskusesse paigutatakse väljasaadetavad halduskohtu otsusega kuni kaheks kuuks, mille jooksul korraldab politsei- ja piirivalveamet dokumentatsiooni isiku väljasaatmiseks. Otsust saab pikendada kuni 18 kuuni. Kui väljasaatmist ei toimi, siis inimene vabastatakse. Keskuses viibimise ajal on võimalik esitada varjupaigataotlus.

7. Põgenikud, varjupaigataotlejad ja pagulased Eesti meedias – väike ülevaade 2011

"Kui mul olid mingid probleemid Venemaal, mida ma ei suutnud lahendada, siis pidin ju ära sõitma sinna, kus mul neid ei ole," räägib noor poliitpagulane Savva Terentjev, kelle varjupaigataotluse Eesti juulis rahuldas.

Juhan Haravee, „Pagulasest Vene muusik: meid justkui oodati siin!“ Õhtuleht 21.07.2011

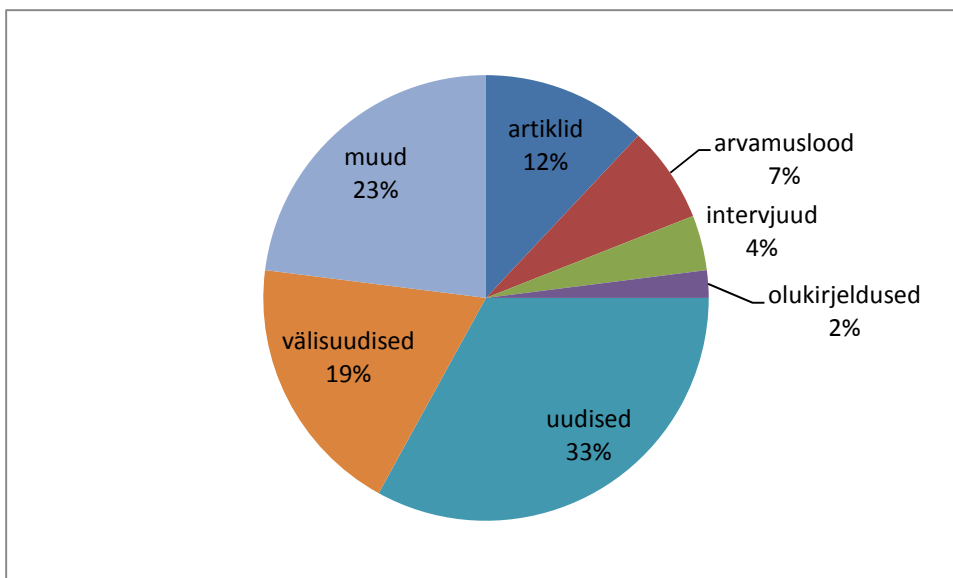
Statistiliselt oli Eestis 2011. aastal rohkem varjupaigataotlusi kui kunagi varem. Tuliseks teemaks pagulased või varjupaigataotlejad meedias siiski ei saanud. Suuremates päevalehtedes, Delfis ja ERRis esines 150 pagulaste, varjupaigataotlejate ja migrantide teema käsitlust (nimetatud märksõnu otsingus kasutades). Poolteisesajast kirjatükist või sõnaseadmised enamuse ehk 70 avaldati Postimehes, 25 Delfis, 22 Eesti Päevalehes, 16 ERR uudistes või portaalides, 11 Õhtulehes ja 5 Eesti Ekspressis.

Žanrides valitsesid uudised – sise- ja välisuudised, samuti statistika kajastused, mida sai kokku rohkem kui pool kõigist ilmavalgust näinud tükkidest (vt. graafik 6).

Uudistele omaselt andis tooni üpris neutraalne lähenemine, kuid muudes žanrides valitses negatiivne ehk pagulaste-immigratsiooni kui probleemi esitamine. Probleemil on kolm külge – esiteks Eesti pagulaspoliitika, teisalt pagulaste kasvav arv Euroopas üldiselt ja kolmandana Aafrika ja teiste arengumaade pagulaste erinevatest oskustest, kultuurist ning kogemustest tulenev raske ühiskonda integreerumine.

„Ma ei teadnud Eestist enne mitte midagi,” tunnistab ta. „Tulin kakaoube transportinud laevaga ja olin 15 päeva laevas olnud, kui kapten ütles, et me läheme Eestisse. See oli esimene kord, kui kuulsin Eesti nime,” räägib Claude.

Tuuli Jõesaar „Eesti on range: aastate jooksul on varjupaika saanud vaid 45 inimest“ Eesti Päevaleht 22.12.2011

Graafik 6. Varjupaigataotlejate ja pagulaste teemaliste kirjutiste žanriline kooslus (Allikas: kommunikatsioonibüroo Hamburg meediamonitoring, Helle Tiikmaa meediamonitoring ja arvutused)

Enamuse, 54 protsendi artiklite tegevuspaik oli Eesti, 23 protsenti Euroopa Liit või mõni liikmesriik. Illuka vallas asuv varjupaigataotlejate vastuvõtukeskus oli kas peamine tegevuspaik või mainitud 10 protsendil artiklitest ja enamasti negatiivses toonis kui probleem iseenesest või Eesti pagulaspoliitika ebaõnnestumine.

Kuigi tõenäoliselt mitte kuritahtlikult, on ka tänapäeva Eesti juhtkond leidnud seltskonnale inimestele elupaiga meie riigi ühes jumalast hüljatumas kohas – Jaamakülas Illuka vallas Ida-Virumaal. .... Ühest küljest võib tunduda mõistlik, et Eesti saadab selge sõnumi: illegaalid ei ole meile teretulnud. Me pole ju veel Nõukogude ajal saabunute lõimimisega hakkama saanud, raske oleks uut seltskonda ette võtta.

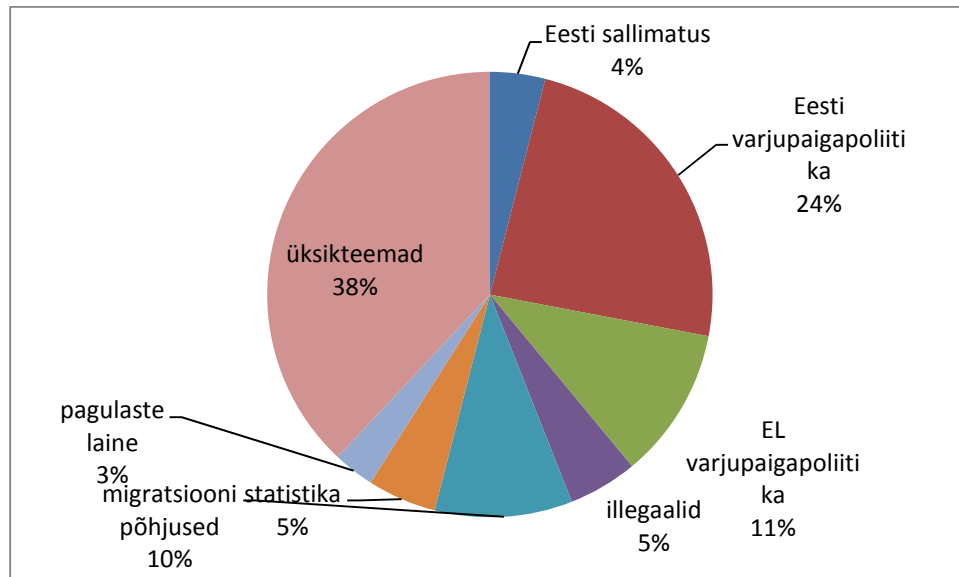
Alo Raun, vanemtoimetaja „Eesti oma Siber?“ Postimees 4.06.2011

Pagulaste lähteriike polnud kõigis analüüsitud artiklites märgitud. Neis, kus see oli, tulid pagulased või pagulaseks pürgijad enamasti Aafrikast, eriti Põhja-Aafrikast ning Venemaalt, harvem mujalt.

Teemadest tegeleti kõige rohkem Eesti riigi varjupaigapoliitikaga, selle kitsaskohtadega nagu eespool mainitud Illuka asupaik, aga ka üldisemate põhimõtete ja arengute lahkamisega. Positiivse arenguna saab välja tuua pagulastele õigusabi pakkumise võimaluse loomise.

Euroopa Liidu üldisem varjupaigapoliitika kajastus keskendus solidaarsuse teemadele eriti seoses Itaaliasse suuremal arvul saabuvate põhja-aafriklaste probleemiga, mis omakorda viis

Schengeni leppe muutmist ja sisepiiride sulgemist käsitlevate artikliteni. Migratsiooni põhjuste – sõdade, looduskatastroofide, majandusolukorra - selgitamisega tegeles 10 protsenti artiklitest, konkreetselt neis puudutati Liibüat, Valgevenet, Uiguuriat ja Tiibetit (graafik 7).

Graafik 7. Varjupaigataotlejate ja pagulaste teemaliste kirjutiste temaatiline kooslus (Allikas kommunikatsioonibüroo Hamburg meediamonitooring, Helle Tiikmaa meediamonitooring ja arvutused)

8. Praktilisi soovitusi - mida pagulastelt küsida ei tohiks ja miks?

(Soovituste koostamises osalesid Eesti Inimõiguste Keskuse eksperdid)

Pagulase või varjupaigataotleja puhul tuleb meeles pidada, et tegu on nii mõndagi üle elanud inimesega. Ajakirjanduses nende isiklike lugude kajastamine võib olla küll ahvatlev lugemisematerjal, kuid teisalt tuua kaasa uusi läbielamisi, kui avaldada pagulase kohta infot, mis võib põhjustada talle uut vägivalda ja tagakiusamist või koguni viia stigmatiseerimiseni uues asukoha riigis, seda ka siin, Eestis.

- Intervjuu hankimisel tuleb meeles pidada, et isik, kellega räägitakse, peab täielikult mõistma, et tegemist on ajakirjanikuga, kes plaanib tema sõnu oma töös kasutada.
- Kui intervjuueeritav soovib jääda anonüümseks, tuleb seda ka arvestada.
- Intervjuu andmine on pagulasele ja varjupaigataotlejale harjumatu olukord ja oma üleelamiste kirjeldamine seda keerulisem. Seega tuleb varuda kannatust ja anda

intervjueeritavale aega, võimaldada rääkida omas tempos ning oma lugu ilma suunavate küsimusteta.

- Oluline on meeles pidada, et varjupaigataotlejatele ja pagulastele kehtivad kõik samad inimõigused mis meile teistele, samuti õigus isikuandmete kaitsele (vt seaduse väljavõte).
- Intervjueerimisel, pildistamisel ja filmimisel tuleb välja selgitada pagulase kultuuritaustast ning religioonist tulenevad eripärad ja nendega arvestada.
- Erinevat keelt rääkivate suhtluspartnerite – sealhulgas intervjueerija ja intervjueeritava – juures omandab tavalisest suurema tähtsuse kehakeel, hoiak, žestid ja välimus. Ajakirjanik peab sellega arvestama nii iseenda kui intervjueeritava puhul.

a) Võimalikud halvad tagajärjed

Maailm on meie kodudesse tulnud meedia vahendusel kõige hea ja halvaga ning Eestigi on osa maailmast. Seega Eesti ajakirjanduses ilmunu võib jõuda kaugemale kui vaid Eesti auditoriumini. Alati ei pruugi pagulane ise mõista oma õige nime ja pildiga esinemisega kaasnevaid probleeme. Rahvusvaheline kaitse tähendab elamisluba, kuid mitte politseikaitset. Teiselt poolt võib meediakajastus mõjutada konkreetse pagulase üldisemat Eestis hakkamasaamist. Ohtudeks on:

- Varjupaigataotleja või pagulase isiku asukoha paljastumine neile isikutele ja gruppidele, kelle tõttu isik rahvusvahelist kaitset otsib. See toob omakorda kaasa otsese ohu inimese tervisele ja elule.
- Tekitada suuri vaimseid üleelamisi, stressi, hirmu ning varasemate traumade esiletulekut või süvenemist.
- Vähendada üldist kindlustunnet Eestis, sealhulgas usaldust meie riigisüsteemi vastu, teiste eestimaalaste suhtes ning kahandada isiku positiivseid tulevikuootusi.
- Mõningatel juhtudel võib pagulase (eriti just naispagulase) või tema loo kajastamine tema kultuurile vastuvõetamatul viisil viia selleni, et perekond ütleb rahvusvahelist kaitset otsinud inimesest lahti. Siinkohal võib erandiks olla ainult kultuurinormidega konflikti minev kajastamine juhul, kui see on pagulase enda otsene soov.
- Avaldatud teave võib muutuda takistuseks integratsiooniprotsessis: tööotsimisel, koduleidmisel ja suhetes teiste inimestega. Ajakirjanik peab analüüsima, kuidas

mõjutab täna ilmunud ja avalikus ruumis kättesaadavaks jääv meediakajastus pagulase edasist elu nii Eestis kui mujal, seda ka aastate pärast.

b) Lapsed meedias – saatjata alaealistega seotud temaatika kajastamine

Lapsed meedias on nagunii hell teema, saatjata, vanematest lahutatud alaealine võõral maal seda enam. Saatjata alaealise puhul on samuti oluline mõista, et rahvusvahelist kaitset otsiv laps ei ole ainult varjupaigataotleja, vaid eelkõige laps, kes on kas kaotanud oma vanemad ja teised lähedased või on neist mõnel muul põhjusel eraldatud. Eesti ei ole saatjata ja vanematest lahutatud lastele siht- ega transiitriik, seega puudub ka Eestil pikaajaline kogemus selliste laste vastuvõtuks. Ajakirjanikel tuleb seda teemat kajastades arvestada, et siin on selliste varjupaigataotlejatega tegelemisel veel puudujääke. Probleeme jagub nii õiguste tagamise, esindaja määramise kui eale mitte vastavate lahenduste pakkumisega. Samas on nende laste tee Eestisse olnud tihtipeale pikk, ehk isegi ohtlik ja see on ette võetud lootusega leida siin kaitset ning mõistmist. Need lapsed võivad olla sattunud inimkaubitsejate mõju alla.

Saatjata alaealise intervjuerimisel tuleb lähtuda üldiselt laste kohta käivatest normidest ja reeglitest. Põhjalikult tuleb kaaluda sellise intervjuu või ajakirjandusliku kajastuse vajalikkust üldse ja leida parim lahendus konkreetse lapse huvide kaitseks ning võimaliku avaliku huvi tagamiseks.

Mõned konkreetsed soovitused:

- Saatjata alaealist võib intervjuerida või teha ülesvõtteid vaid tema esindaja juuresolekul või nõusolekul. Erandiks vaid juhtumid, kus esindajata tehtud meediakajastus oleks otseselt lapse huvides.
- Lapse intervjuerimine või fotografeerimine peab olema eakohane ja arvestama tema õiguste ning huvidega.
- Juhul, kui ajakirjanik ei oska alaealise emakeelt piisavalt, tuleb kaasata kindlasti tõlk.
- Ajakirjanik ei tohi saatjata alaealisele põhjustada oma tegevuse või meediakajastusega kahju, eelkõige avaldada infot, mis võiks tekitada või suurendada ohtu tema elule või tervisele.
- Kuriteo, sh. seksuaalkuritöö, ohvreid ja alaealisi kurjategijaid üldjuhul avalikkuse jaoks ei identifitseerita.

- Ajakirjanik ei või küsida lapselt detaile võimaliku toimunud väärkasutuse või muu traumaatilise kogemuse kohta kui see pole õigustatud kaaluka avaliku huviga. Erandlikel juhtumitel tuleks sellise intervjuu toimumise juurde kaasata spetsialist, näiteks lastepsühholoog või kriisipsioloog.
- Saatjata alaealisega suhtlemisel tuleb meeles pidada, et tihtipeale on need lapsed tulnud riikidest, kus käib sõda või muu vaenutegevus, kus nad võivad olla kogunud äärmist vaesust, kus ei järgita rahvusvahelisi inimõiguste standardeid. Selline laps võib olla hirmul ja mitte usaldada täiskasvanuid ega ametivõime.
- Intervjueerimisel tuleks valida selliseid sõnu ja väljendeid, mis ei ajaks last segadusse ega tekitaks neis lisapinget. Veenduda tuleb ka selles, et laps on saanud aru küsimuse mõttest.
- Kui laps tõmbub intervjuu ajal liigselt endasse või hakkab käituma ülemäära agressiivselt teiste ja/või enda suhtes, tuleb töö katkestada. Jätkamisotsusesse tuleb kaasata lapse esindaja ja võimalusel spetsialist (lastekaitse spetsialist, lastepsühholoog või kriisipsioloog).
- Lapsel tuleb rääkida lasta, kui tal on selleks soov ja vastamist katkestada vaid lapse parimatest huvidest lähtuvalt. Lastel on tihtipeale vaja tuge enda väljendamiseks, seega tuleks teda aidata, aga vältida vastuste suunamist.

c) Naispagulaste intervjueerimine

Rahvusvaheline pagulaspoliitika tunnistab naised kui erilist kaitset vajavat sotsiaalset gruppi. Statistiliselt kannatavad just naised kõige rohkem erinevate tagakiusamis- ja vägivalla vormide all. Nende seas on selliseidki, mille ohvrid on peamiselt ainult naised, nagu näiteks aumõrvad, naissuguorganite mutatsiooniooperatsioonid, sunnitud abielud.

Enne naispagulase või -varjupaigataotleja intervjueerimist tuleks püüda selgeks teha, kas tema lugu võib olla sootundlik ning pakkuda valikut rääkida oma lugu naisajakirjanikule. Samamoodi tuleb silmas pidada, et vajadusel kasutatava tõlgi sugu oleks naispagulase valida.

Mõned konkreetsed soovitused:

- Kui koos abikaasa või mõne muu meessugulasega koos varjupaika taotleb naine soovib intervjuud anda koos kaaslasega, siis tuleb arvestada võimalusega, et see võib

omakorda piirata tema loo kõikide detailide jagamist. Võimalusel eelistada naispagulast intervjuuerida tema meessoost perekonnaliikmest eraldi kui see ei lähe otseselt vastuollu kultuurilise kontekstiga, millest naine pärineb ning see ei tekita talle probleeme.

- Võimaliku seksuaalkuriteo või muu eriliselt vägivaldse teo ohvri intervjuerimisel tuleb hoolikalt kaaluda sellise intervjuu vajalikkust ja võimalusel kaasata selle ettevalmistamisesse ja/või läbiviimisesse vastava ala spetsialist (näiteks psühholoog, kriisinõustaja või kriisinõustamisoskustega naistearst).
- Tuleb arvestada, et kodumaal kannatatud seksuaalne, füüsiline või vaimne vägivald võib olla jätnud oma jälje pagulase psüühikale, seega ei tohi intervjueeritavat tagant kiirustada, vaid teda tuleks abistada vajadusel sõnade ja väljenditega, samas tuleb vältida otsest vestluse suunamisest.
- Avalikus ruumis kehtivad naistele mitmetes kultuurides laialdased piirangud ja dogmad (näiteks kohustus katta oma keha ja mitte suhelda vastassoost võõra isikuga).
- Lääne kultuurile on omane silma vaatamine, kuigi taunitakse pikaajalist jõllitamist. Silmsideme loomisest hoidumist peetakse koguni valetamise või huvipuuduse märgiks. Teistes kultuurides võib olla aga silmsideme vältimine võõraga tavaline. Näiteks islamimaades peetakse sündsusetuks erinevate sugupoolte vahel silmsideme loomist.
- Kultuurist ja religioonist tulenevad normid võivad tekitada naispagulases häbitunde mõnede küsimuste puhul. Sellisel juhul tuleks pakkuda võimalust vastamisest loobuda, liikuda järgmise küsimuse või teema juurde.
- Meeles tuleb pidada, et ka meiega sarnasest kultuuriruumist (näiteks Valgevenest ja Ukrainast) pärit olevad naised võivad olla kogunud vägivalda või tagakiusamist, mille tagajärjeks on üldine usaldamatus ja hirm inimeste suhtes.

9. Väljavõte Eesti isikuandmete kaitse seadusest

§ 4. Isikuandmed

(2) Delikaatsed isikuandmed on:

1) poliitilisi vaateid, usulisi ja maailmavaatelisi veendumusi kirjeldavad andmed, välja arvatud andmed seadusega ettenähtud korras registreeritud eraõiguslike juriidiliste isikute liikmeks olemise kohta;

2) etnilist päritolu ja rassilist kuuluvust kirjeldavad andmed

§ 10. Isikuandmete töötlemise lubatavus

(1) Isikuandmete töötlemine on lubatud üksnes andmesubjekti nõusolekul, kui seadus ei sätesta teisiti.

§ 11. Isikuandmete avalikustamine

(2) Isikuandmeid võib ilma andmesubjekti nõusolekuta ajakirjanduslikul eesmärgil töödelda ja avalikustada meedias, kui selleks on ülekaalukas avalik huvi ning see on kooskõlas ajakirjanduseetika põhimõtetega. Andmete avalikustamine ei tohi ülemääraselt kahjustada andmesubjekti õigusi.

10. Meediakajastuse detailide tähtsus

Migratsioon on üks neist teemadest, milles ajakirjandus võib olla ainus või peamine teabeallikas. Kes, kust, kui palju, millal ja ennekõike miks ning milleks. Pagulus, asüülitaotlejad ja immigrandid on vastuoluline, kuid uudisväärtuslik teema, mis võib tekitada avalikkuses teravat vastukaja. Suhtumine neisse ei ole üheski ühiskonnas ühemõtteline ega muutumatu.

Analüüs⁶ on kätte näidanud peamised vead, mida teeb ajakirjandus migratsioonist ja pagulastes rääkides:

1. Episoodiline teematõstus – teema tuuakse esile vaid siis, kui mingi sündmus niigi huvi tekitab
2. Illegaalsuse teemale keskendumine – seadust rikkuvad immigrandid moodustavad reeglina vähemuse kõigist immigrantidest, kuid enamuse kajastusest

⁶ World Migration Report 2011 - Communicating Effectively about Migration
http://publications.iom.int/bookstore/free/WMR2011_English.pdf

3. Stereotüübistamine – immigrandi või pagulase üldkuju loomine kitsastes raamides ja hinnanguid ette kirjutades
4. Faktidega liialdamine – hoolimata statistiliste numbrite reaalsest olukorrast suurendatakse ohtu või probleemi
5. Konteksti puudumine – tavapäraselt ei puuduta pagulaste ja varjupaigataotlejate teemalised lood ei nende põgenemise põhjuseid ega päritolumaa probleeme sügavamalt
6. Isiku tahaplaanile jätmine või selle täielik puudumine - immigrant või pagulane kui passiivne osaline, kellest räägitakse, kelle üle vaieldakse.

a) Sõnakasutus

Migratsiooni ja pagulaste lood liigituvad tundlike teemade hulka, mis nõuab erilist hoolt väljendite ja sõnade valikul. Ajakirjanikud mitte ainult ei anna lugejale migratsiooniteemalisi fakte, vaid ka tunnetuse, kuidas neid tõlgendada. Milliseid probleeme esineb:

- Eesti keeles ei ole kombeks kasutada lausest lausesse sama sõna, aga sünonüümid peavad siis ka sama asja tähendama. Immigrant ei võrdu alati illegaalselt riiki siseneja, pagulane põgenikuga ja kõik varjupaigataotlejad ei ole ebaseaduslikult üle piiri jõudnud ega otsi tasuta lõunaid.
- Retoorika ja huvitavate väljenditega võib ka neutraalses toonis uudises negatiivselt mõjutada auditooriumi. Näiteks migratsioonilainest rääkides annab ajakirjanik tahes või tahtmata mõista, et sisserändajaid on massiliselt, isegi kui see nii ei ole.
- Lööv pealkiri, mis ei kajasta midagi järgnevast või vähemalt mitte tervet artikli sisu
- Pildiallkirjad, mis ei seostu artikliga, vaid kannavad oma (negatiivset) hinnangut.

b) Fotod

Üks pilt võrdub sada sõna, öeldakse. Ja et kaamera ei valeta kunagi. See viimane pole küll päriselt tõsi, sest pildimaterjali teevad ja käsitlevad siiski inimesed oma hinnangute ja väärtuste kohaselt.

Fotode ning videomaterjali hulk ja olulisus on ajakirjanduses aina kasvamas. Foto või video võib loo kas luua või hävitada, toetada sisu või sellele vastu rääkida. Ka artikleid, kus peamiseks teabe edasiandjaks ongi vaid foto koos allkirjadega, tuleb ette aina enam. Seda

teadlikumalt peab olema valik, mida väljendada selle 'saja sõnaga' üheainsa foto vormis. Pildimaterjal kinnistab stereotüüpe sügavamale ja tõstatab teemasid emotsioonidele toetudes kergemini. Milliseid probleeme esineb:

- Kui jutt ei ole just konkreetsest pagulasest, kasutatakse illustratsiooniks tihtipeale just stereotüüpset pilti Aafrika paadipõgenikest või põgenikelaagritest, mil Eesti kontekstiga puudub side.
- Foto, mis esitab pagulast kui ohvrit, abivajajat, kinnistab ka selle hinnangu auditooriumi hulgas ega lase näha sellest kaugemale, näiteks oma panuse andjat töötegijana.
- Ebatavaline või naljakas foto/video loob kuvandi lapsemeelsetest inimestest ja toetab inimese probleemide ja/või olukorra vähetahtsustamist.

11. Kasulikke linke

Eesti Inimõiguste keskus - <http://humanrights.ee/>

Eesti Pagulasabi - <http://www.pagulasabi.ee/>

Illuka Varjupaigataotlejate Vastuvõtukeskus - <http://www.ivv.ee/>

Inimõiguste Instituut - <http://www.eihr.ee/>

Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed (MISA) - <http://www.meis.ee/>

Jaan Tõnissoni Instituut - <http://www.jti.ee/>

Politsei- ja Piirivalveamet - <http://politsei.ee/>

Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon (IOM) - <http://www.iom.int/>

Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni Eesti esindus (IOM Estonia) - <http://iom.ee/>

Siseministerium - <http://www.siseministerium.ee/>

Sotsiaalministerium - <http://www.sm.ee/>

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Pagulaste Ülemvoliniku Amet (UNHCR) -
<http://www.unhcr.org>

Amsterdami lepingu Schengeni protokoll

Illuka Varjupaigataotlejate Vastuvõtukeskuse põhimäärus

Inimõiguste ülddeklaratsioon

Lapse õiguste konventsioon

Pagulasseisundi konventsioon

Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus.